

Autoretrat de joventut de Caterina Albert que ja deixa endevinar la fermesa de caràcter de la futura "Víctor Català".

La independència de Víctor Català

Lluís Albert i Rivas

Revisant fa uns mesos l'abundós material literari heretat de la meva tia i padrina Caterina Albert Paradís, «Víctor Català», em van venir a les mans els dos manuscrits que ara donem a conèixer. La seva lectura aporta una nova dimensió humana a la personalitat de l'escriptora. Em limitaré, doncs, a uns breus comentaris previs.

«Insubmissió»

Per a Caterina Albert, el lliure albir, o sia la facultat de poder obrar amb completa independència, sense altra limitació que la de no perjudicar ningú, era un dret inalienable de tota persona. Ella s'aferrava a aquest dret amb una feresa indòmita, gairebé gosaria dir primitiva, talment com si per les seves venes encara circulés sang indigeta.

Aquesta poesia revela també un altre aspecte: si bé Caterina Albert no responia externament al model de catòlica practicant, era, en canvi, interiorment, una dona de creences molt arrelades que es traduïen en una severa exigència moral i ètica envers ella mateixa.

El títol i els versos que reproduïm són més eloqüents que tots els comentaris que podria fer sobre els dos aspectes al·ludits.

«A flor de jorns. Fulls de dietari»

Aquest és el títol d'un intent de diari íntim encetat el dia 1 de gener de l'any 1918 i reprès el dia 11 de setembre de 1923, en el moment precís per descriure i comentar la commemoració de la històrica diada al poble nadiu de l'escriptora: l'Escala.

És una gruixuda llibreta de paper ratllat, mida foli, amb tapes de cartró folrat. Malgrat

que només hi ha omplertes les sis primeres pàgines, és un document molt interessant, tant per l'autoanàlisi psicològica a què se sotmet Caterina Albert com per les seves manifestacions d'ardent catalanisme. Ella, com gairebé tots els intel·lectuals i artistes catalans de la seva època, va viure intensament el desvetllament nacionalista de Catalunya. Però, indubtablement, en el seu cas, va influir-hi de manera poderosa un factor: la tradició política familiar. El seu avi-padrí, en Josep Anton Albert Massot i el seu pare, Lluís Albert i Paradedà, nascuts a Verges, havien estat diputats provincials pel partit republicà (1). A més, aquest darrer va ser un dels caps del fracassat alçament armat dels federals empordanesos el dia 6 d'octubre de 1869 (2). El seu germà Francesc –citad en el diari–, seguint la trajectòria de la branca paterna, va participar de jove en mítings del partit republicà i com a advocat va ser autor de treballs sobre economia política aplicada a Catalunya (3).

En la correspondència literària creuada entre Víctor Català i altres col·legues d'Espanya, es troben referències al «problema catalán» i en el pròleg que estava destinat al seu recull de contes en castellà, *Retablo*, es va atrevir a dir coses tan inaudites en aquella època –1944– que la censura franquista el va prohibir (4). Però, és en les pàgines que segueixen del seu diari, corresponents a la diada de l'Onze de Setembre, quan els íntims anhels patriòtics de Caterina Albert poden aflorar amb tota llibertat, sense traves de cap mena.

Lluís Albert és director del Museu-Arxiu Víctor Català de l'Escala.

NOTES

- (1) «Història de la Diputació de Girona, 1989». Índex alfabètic de diputats.
- (2) Pere Caimó: «Reseña histórica de los Sucesos de la Villa de la Bisbal y su Distrito, en la insurrección republicana federal del mes de octubre de 1869. Mónaco, 1870».
- (3) Josep Pla: *Ecrits empordanesos*. Obra completa, volum 38. Barcelona, 1980.
- (4) Lluís Albert. «El catalanisme de Caterina Albert, Víctor Català». Diari *El Punt*, Girona, 7 de gener de 1989.

Aspecte que ofería el passeig Lluís Albert, de l'Escala, abans del "boom" turístic.

Insubmissió

No vull que em segresteu el pensament
dintre de fets o fórmules pactades;
vull, com les aus, les ales lliberades
per volar en tot moment,
ara a dreta, ara a esquerra, per l'espai
ple d'infinites rutes invisibles;
no hi vull destorbs forans, límits noïbles
que a bestreta m'imposin un camí.

Vull ésser plenament mestre de mi
i no un esclau de forces alienes,
–en tant que humanes, míseres, fallibles–,
vull les facultats plenes
servar de mon privat discerniment
i en mi respectar furs
que en els demés respecto sens protesta.

Anorreada o xalesta,
amb jorns plàcids o durs
vaig rebre de Déu la meva vida
i comptes sols a n'Ell li'n vull donar
i sols d'Ell vull estar a l'alt manar
i sols d'Ell rebre lleis i pauta i mida,
sense manifesters per entremig
que amb matusser trepig
de mes oracions la pau violin
i que mentres ells volin
a mi vulguin privar-me de volar.
Qui per son diví antoix me va crear,
ahora performava mon destí;
i així, del Quí,
per mi és tot jo i jo tot d'Ell
sols vull sofrir el rigorós cinyell,
sols vull estar al franc servir
del jorn de ma naixença
fins al jorn de morir.

19 de juny de 1947

A flor de jorns (Fulls de dietari)

Any 1918

1r de gener

He provat mantes voltes d'escriure un diari, un esboç de memòries, quelcom que fixés al dia, esdeveniments, idees, impressions del meu viure, però mai m'ha reeixit l'intent. Perquè? Ni ho sé. Per la meua manera d'ésser, segurament. En la maquinària de la meua volentat o de la meua potència deu mancar alguna rodeta, algun engranatge, alguna osca que m'espantalla els propòsits, sense atalaiar-me'n quasibé. Per fer un dietari rigorós, me manca constància; escric durant dos, quatre, vuit dies, forçant les circumstàncies o la meua peresa de mà o de cervell i, de sobte, un ressalt qualsevol inesperat –viatge, visites, malaltia–, encalla la feina, i, dos dies només d'interrupció me la lleven de la memòria per sempre més, com lleu polsim al pas d'un raspall. El dietari, naturalment, estava en bolquers encar: una desena, una trentena de fulles plenes i lo altre en blanc com una tofa de neu. Aquella neu no profanada, ja no es profanarà: devindrà neu eterna.

Les memòries, el registre de més pretencionetes i aire literari, sembla que haurien de fer més per mi que les precises i humils anotacions utilitàries del dietari senzill, mes els fets m'han demostrat sempre el contrari. No sé escriure, no sé manifestar les meves idees o els meus sentiments monologant a soles, per mi mateixa o encara cap al buit. Sols encerto a explicar-me amb tothom –escriure pel públic–, o a n'algú en partícul –epistolari. No sóc prou sincera per a dir tot el que me

raja pels dintres amb ingenuïtat perillosa de pàrvul, en unes planes que no sé sota quins ulls indiscrets poden anar a caure algun dia. Per temperament i per habitud me'n vaig a fons en l'examen de tot el que em rodeja i no sempre el que trobo en el fons de coses i persones que em rodejen és per dir-ho a altes veus. La veritat és un tresor i els tresors no es posen en mig del carrer. D'altra banda, me manca aqueixa ductilitat tota femenina que fa dir sense dir, que posa la veritat dels uns en la coneixença dels altres mutilada o disfressada manyosament, amb indiscreció manifesta per el que no convé amagar, amb gran dissimul pel que no convé que se sàpiga o que se sàpiga tergiversat. Sóc absolutament verídica, però no xerraire. Mai sento una imperiosa necessitat de dir, però no dic més que ver, dic sempre el que penso, però no vull contraure –ni amb mi mateixa tan sols–, l'obligació de dir *tot el que penso*, quan no sé del cert a quina orella va a raure la confidència.

Any 1923

11 de setembre

Com ja preveia en començar aquest quadern, l'intent, tantes voltes iniciat i reprès de fer un dietari i tantes voltes també restat en intent, se follà una vegada més i anà a raure a la golfa de la memòria, on jauen oblidats el noranta per cent dels intents dels desmemoriats. Què vingué a interrompre l'encetat calendari als començos de l'any divuit? En bona fe, no ho sé! N'han passat moltes de coses notables, s'han esgranat un enfilall de magnes aconteixements d'aquell any ençà, més estic certa de que la interrupció no fou deguda –per vergonya meua– a cap impediment que valgués la pena, sinó a qualche futesa sens importància, a qualche menut destorb sens cara ni ulls. Deixar escolar indatada la recordança del propi viure per imposicions de relleu accentuat, sembla que apaivagui quelcom la natural reança que hom sent de l'escolament estèril, però sentir que ens fonem confusament en el passat, que ens dissolem de manera implacable i irreparable en el no res, sens ni assenyalar amb unes tristes

fites el camí seguit, sens posar sobre nosaltres mateixos, –sobre el que fou nosaltres mateixos– el malencòlic recordatori d'una creu; extingir-nos, anar-nos extingint dia a dia, hora a hora, silenciosament, és com passar de la vida plena, sens transició, a la fossa comú, a l'anonimat etern i perdurable; és com morir més completa, més definitivament, com extingir-se en essència i en potència... I si això esdevé, no per cap raó capital, sinó per la plaga raó del *perquè sí*, del *què sé jo*? La raó de tots els infelicitats o pocasoltes que «en el mundo han sido», una escoïssor de remordiment, d'intensa punyida dolorosa, és el càstic de nostra peresa, de nostra feblesa, de nostra accídia constitucional.

Ai! quan tornarem a trobar-la la impressió fresca i delitosa que, com eflorescència màgica del jo, semblava demanar la cortesia d'ésser collida en esclatar, d'ésser premsada damunt una fulla de paper i servada com un poètic recordatori d'una potència divinal que sorgia en nosaltres en una hora o en una circumstància úniques, inrepetibles?

Quan tornarà nostra substància gris a engendrar el raig de pensament fugitiu com un llampec, que en un moment donat ens fa sublimes en nostra humanitat grollera –ens fa «home sobre home» que digué en Maragall, amb beata intuïció–, redimint-nos de l'esclavatge de totes les misèries terrenes?... Que, el que es deixa perdre per negligència o estultícia és lo únic veritablement perdut entre tot el que es perd i lo veritablement perdut, no té retorn possible... L'esguard, el gest, l'expressió que s'han esmunyit de l'objectiu fixador, com gra de llevor perbullit, mai més germinaran, per una eternitat renunciem a tota eternitat de permanència en si mateixos, en la vida-mare que els infantà, en la frèvol, però glorificadora memòria dels homes!... I jo me n'he deixat perdre tants de moments fixables, de batecs cordials dignes de l'orella auscultadora de fugacíssimes vibracions mentals fora de la pauta ramadera, que avui donaria qualsevol cosa per poder captar-los novament i reduir-los a registre, a llibre d'exemples a mercè de mi mateixa... i qui

sap si a profit d'altri, d'un de tants altres mesquinets de Déu com jo, que deambulen a ulls clucs per la terra. Car no hi ha guiatge tan ensinistrador, ensenyança tan positiva com la que es desprèn de l'examen i compulsa de les accions i de les intencions pròpies i aliènes. En mirar-nos o en mirar a algú més a través de les notes d'un dietari, —per molt compost i mentider que sia—, un s'hi veu o hi veu a qui sia, com dins un espill fidel, amb sa mida natural i amb totes les gràcies o els defectes que tinga; gràcies o defectes, a voltes ben sorprenents, ben desconeguts, ben inesperats, ben esbalaïdors...

Tinc que deixar les filosofies moderades de «a quarto el rengle», perquè el temps apressa.

...Toquen sardanes al Passeig de Mar —al passeig que crec s'ha de batejar un dia amb el nom del meu pare—, i m'he compromès a anar-hi. Avui és festa grossa, data assenyalada en la vella història de la meua terra i en la nou-nada d'aqueix corrent polític que comença a desvetllar-s'hi: el partit d'Acció Catalana, d'aspiració netament separatista. En efecte; avui és l'onze de Setembre, data de la caiguda de Catalunya en l'afrau engolidora de l'Estat espanyol, data commemorativa d'aquell gran gest patriòticament simbòlic de Rafel de Casanova, caient envolt en la seva sang i en la bandera de les quatre barres, en defensa de sa Mare Catalunya. Segurament que a Barcelona aquesta data s'haurà solemnitzat aparatosament, en actes de trascendència curosament preparats pels vells homes de cor sencer i per la jovenalla renovelladora i àvidament impacient.

Aquí, en aquest clar i modestíssim raconet de món, l'impuls vital de la ciutat, com un intens moviment sísmic, ha trobat també son ressò, sa extremitud emocional.

Al matí hi ha hagut missa solemne en sufragi de l'ànima d'En Rafel de Casanova i dels altres màrtirs de 1714, amb representació d'entitats i partits diversos en el presbiteri i amb un sermó —que diuen molt florit i escaient els qui l'han oït—, fet per Mn. Lluís G. Pla, un jove prevere, inspirat poeta i vibrant patriota qui, a no dubtar ocu-

parà un alt lloc si els nous corrents extremistes, als quals sembla donat en cos i ànima, prosperen; car, en cas contrari, no faran més que entreban-car-li la vida.

Després de l'acte religiós, les profanes i delitoses ballades de sardanes, matí, tarda i nit en la Plaça de la Constitució i en el Passeig, prenent-hi part tot el jovent; i entre sardanes i sardanes, una vetllada commemorativa improvisada al Cafè de Josep Sureda. En el centre de l'escenari del petit teatre, una bandera blaucel dels Pomells de Joventut, organitzadors de l'acte. En el fons altra bandera estesa, la catalana, mig partida per una ampla faixa negra i en lletres blanques la data luctuosa: 11 de setembre de 1714. En semicercle, enmig de les dues banderes, homes de diverses edats, condicions socials i idees polítiques, aplegats per una sola fi: glorificar els màrtirs de l'ideal. Moguts per un sol anhel: demanar la reinstauració de les llibertats antigues. Agermanats per un sol sentiment: l'amor a Catalunya. Presideix, col·locat en el centre del semicercle, entre dues gràcils jovenetes, mon germà Francesc. Quan s'acabaren les sardanes, a darrera hora de la tarda, li han demanat son concurs insistentment, tan insistentment, que, bo i sens poder preparar-se en lo més mínim, ha tingut de cedir i amb temps sols per mudar-se la roba, s'ha trobat assegut dalt del cadafalc.

Malgrat tot el risc que representava l'improvisar en les pitjors condicions sobre un tema roent, ple de trencacolls, enmig d'oradors els discursos dels quals podia desballestar sens voler amb coincidències de forma i podia ferir-los els sentiments amb discrepàncies de fons, ha sortit molt bé del seu comès, parlant amb el serè convenciment d'home clarivident i coneixedor del tema que tracta i del lloc que ocupa. La intransigència patriòtica d'home sincer i essencialment polític ha sigut frenada i supeditada per la cortesia d'emparar i fondre en un sol totes les correnties ideològiques i totes les significacions particulars que concorrien a l'acte. Son pensament ha lliscat clar i lògic a través de sa pronunciació poc fluent i ha estat molt per damunt de les flors i violes i els llocs comuns

d'aquesta mena de commemoracions. En Lluís de Llobet, diputat a la Mancomunitat de Catalunya, ha fet el darrer parlament de manera senzilla, cordial i sincera, demanant concòrdia i bonavolença als de baix i als de dalt per apaivagar les lluites que esterilitzen els catalans per a la consecució de lo perdut. Una vegada més he pogut comprovar la necessitat de les bones maneres en els qui desempenyin càrrecs públics. Aquell senyor que senyorívolament parlava i demanava, tenia un caient més seriós i estimable que totes les brusques arrogàncies baladreres.

M'oblidava de dir-ho: ja fa dies que oneja per l'Escala, sense ésser importunada per ningú, la bandera separatista, fulgurant al sol les seves barres de sang i or, encarant la immaculada blancor de la seva estrella solitària vers la terra, però encara tremolant pels aires com si acabés de desprendre's del firmament: L'estrella solitària!

Quants somnis, quantes lluites, quantes traïcions, quants heroïsmes, quants esforços pròdigs de joia i de dolor engendrarà! Ara com ara la deixen campar pel blau fosc del triangle simbòlic, perquè creuen que sa aparició no és més que un innocent joc de nois, més, així que sospitin en ella eficàcia potencial, veureu quina manya es donaran per enterbolir-la, per esborrar-la, així ho hagin de fer amb sang, amb sang a dojo.

